

Милорад Радојчић

публициста

Ваљево

ДР СЕЛИМИР ЂОРЂЕВИЋ (1866-1915) физикус Округа ваљевског

Апстракт: Почетком маја 2006. навршило се 140. година од рођења др Селимира Ђорђевића, физикуса Округа ваљевског. Много је учинио на развоју и унапређењу здравствене службе у ваљевском крају, а нарочито на лечењу рањених и оболелих током ослободилачких ратова од 1912. до 1915. године. Заједно је још за животова, постао је симбол херојске борбе против епидемије тифуса. Поводом ове значајне годишњице написана је биографија, на основу необјављених и објављених извора, да би се поштом и свестраније осветлило његово животно пуће и допринос ваљевском, и уопште, српском здравству.

Кључне речи: породица, здравље, лекар, Ваљево, епидемија тифуса, поштовање, патриотизам, поштовање, хуманизам.

Тек у другој половини 19. века у Ваљеву и околини долази до снажнијег развоја здравствене службе. Томе су значајно допринели: радикалнија промена друштвено-економских односа, запошљавање школованих медицинских кадрова, образовање шпиталског фонда, оснивање и изградња зграде болнице, отварање прве апотеке, подизање нивоа здравствене културе, промена хигијенских прилика и слично. Посебно крупан догађај у развоју здравствене службе у ваљевском крају представља завршетак изградње болничког објекта и његово опремање 1885. и 1886. године¹. То је омогућило да се у овом граду на Колубари запосли и радно ангажује читав плејада истакнутих здравствених радника

1 Мирослав Перишић: *Ваљево град у Србији крајем 19. века*, Београд – Ваљево 1998, стр. 149.

Србије с краја 19. и у првој половини 20. века. Међу њима веома запажено место припада др Селимиру Ђорђевићу окружном физикусу.

Његово име и презиме подсећа на трагичне и историјске напоре мале Србије у Првом светском светском рату; на славну Церску и Колубарску битку; на пале јунаке и хероје, на огромне жртве једног малог сељачког народа. У време највеће епидемије, као управник четири резервне болнице, није штетео своју снагу. За њега није довољно рећи да је био народни лекар, велики патриота, изузетни хуманиста и слично. Пошто се ове године навршило 140. година од његовог рођења учестала су размишљања да ли смо довољно учинили да га заштитимо од заборава и обезбедили се да нам се крвава историја више не понавља.

У чланку су дати најважнији биографски подаци др Селимира Ђорђевића, али и хигијенско-епидемиолошке, економске и војне прилике у Ваљеву и околини на почетку XX века, нарочито у току епидемије пегавог тифуса, као велики напори и жртве које су уложени да се сузбије та опака болест. А она је била толико страшна као некада куга у Напуљу или Индији. Хиљаде и хиљаде болесника није имало где да се смести. Број болесничких постеља је необично мали, лекара још мање а средстава и лекова најмање. Оболети значило је бити осуђен на смрт без наде на оздрављење или какву помоћ.

И поред солидно организоване здравствене службе, почетком 20. века, здравствена ситуација у Ваљеву и околини била је веома тешка. Повремено су се јављале разне заразне болести: шарлах, тифус, скрофулоза, а најраспрострањенија је била туберкулоза која је односила многе животе. Таквом стању пре свега доприниосило је непостојање водоводне и канализационе мреже; нехигијенски и веома тешки услови живота и рада, нарочито у Тешњару. Окружна болница, која је примала болеснике из свих насељених места са подручја тадашњих пет срезова Ваљевског округа, временом је запала у веома тешку кризу. Све чешћа појава разних заразних болести представљала је повод и разлог за оштру критику на рачун здравствене службе. Када се, 1905. годи-

Др Селимир
Ђорђевић

не, у ваљевској касарни разболело 100 војника од тифуса београдски лист „Вечерње новости” су писале: „Боље би било да се више бриге посвети народном здрављу неголи куглицама”², вероватно алудирајући на резултате изборних активности.

Пошто је Његово Величанство краљ Петар I, на предлог министра унутрашњих дела, прихватио молбе двојице искусних здравствених посленика, 22. септембра 1907. године, дошло је до значајне кадровске промене на челу ваљевског здравства. Дотадашњи физикус Округа ваљевског др Михајло Цвијетић постављен је за физикуса округа београдског. За новог физикуса Округа ваљевског именован је др Селимир Ђорђевић, физикус Округа моравског са седиштем у Јагодини³. Истовремено, др Ђорђевић постао је управник Ваљевске болнице и на тој дужности остао до краја живота. За непуних осам година учинио је доста на унапређењу рада болнице, ангажовао се на изградњи хируршког павиљона, старао се о уређењу болничког окружења, успео у настојању да болничка служба функционише „као сат”. Видно се ангажовао и у друштвеном животу града, па је поред осталог био и потпредседник Управе Грађанске читаонице (1907-1910)⁴. Остало је забележено да је био и школски лекар овдашње гимназије и радио на превенцији и лечењу њених ученика итд.

Као зрео човек и искусан лекар др Селимир Ђорђевић учествовао је и у ослободилачким ратовима од 1912. до фебруара 1915. године. Са одушевљењем је дочекао ослобођење јужних крајева Србије и Македоније од петовековног терора Турака, а са гнушањем примио вест о мучком нападу Аустроугарске на нашу ратовима изнурену земљу. Био је свестан да је на помолу ново велико искушење за цео српски народ а нарочито његову уморну војску, малобројан и слабо опремљен војни санитет.

2 Милан Трипковић: *Ваљево 1900-1941*, Ваљево 1980, стр. 85.

3 „Полицијски гласник” бр. 41, Београд, од 7. октобра 1907, стр. 1.

4 З(оран) Јокић: *Ђорђевић Селимир*, Биографски лексикон Ваљевског краја, Ваљево 1908, I књ., V св., стр. 349.

Колико је био у праву показује и чињеница да се после славне Колубарске битке, маса заробљеника нашла у нашој позадини. У Ваљевоу је букнула епидемија пегавог тифуса која је владала од октобра 1914. до маја 1915. године. Ова „балканска куга” била је узрокована нашом заосталошћу и нехигијенским приликама али и бројним ратним последицама.

У каквом стању је Ваљево било доста говори и ова ратна репортажа историчара књижевности и драматичара Војислава М. Јовановића који поред осталог пише: „Улазио сам у аустријске станове, војничке и официрске. Они су били једнаки: од ђенерала до последњег редова, свако је пустошио по истом систему. Све су браве изваљене, све фијоке претурене, ћилими извучени са патоса и однети. Слике са зидова, полупане вазе, разлистане музикалије, нојева пера са женских шешира згажена каљавом чизмом, коре и остаци од мађарске сланине посуте туцаном црвеном паприком, кутије од пудера и мидери посути мастилом, прљави јастуци, прљави душеци на којима су спавали у обући – све је то разбацано по поду, искаљано и опогањено. Гадан задах твора или вуге диже се из тих ствари... Обишао сам и доста ваљевских кућа од удобних станова адвоката Лукића, доктора Ђорђевића, инжењера Ковача, до скромних грађанских кућа у Грацу. Свуда исти лом, иста прљава воња, исти траг ноћних обичаја”⁵.

Отуда је и разумљиво што та епидемија није захватила само војнике и офицере већ и цивилно становништво, а нарочито старце, децу и жене. Према неким подацима, после Колубарске битке, у Ваљевоу је било сакупљено око 60.000 аустроугарских заробљеника⁶. Аустријанци су у граду на Колубари оставили преко 3.000 својих рањеника и оболелих од тифуса. Из Ваљева се епидемија ширила на све стране. Све касарне, школе, хотели, кафане, магацини, па чак и подесне штале биле су претворене у болнице или склоништа за рањенике и болеснике. У граду је бо-

5 Др Жарко Јовановић: *Ваљево средишње Првог светског рата у Србији 1914. године* у Зборнику радова са научног скупа „Ваљево 1912-1918”, Ваљево 2000, стр. 90.

6 Милорад Митрашиновић: *Санитарске прилике и појава епидемије пегавог тифуса у ваљевском крају (1914-1915)*, Зборник радова „Ваљевска болница 1914-1915”, Ваљево 1992, стр. 37.

равило преко 8.000 људи, а Ваљево је ушло у рат са око три хиљаде становника. Те, 1915. године, Ваљево је било једина варош на свету која је имала двоструко више болесних и рањених него здравих житеља⁷.

Енергичну борбу за искорењавање епидемије пегавца повела је малобројна екипа лекара, уз помоћ болничара, помоћног медицинског особља и добровољних болничарки, предвођена др Селимиром Ђорђевићем. Према нашим сазнањима, у то време, у овом граду радило је 26 лекара, од којих је умрло чак 21. Др Селимир Ђорђевић је без одмора и предаха, неуморно обављао своју лекарску дужност. Вршио је надзор над радом четири резервне болнице, које су се међусобно налазиле на великој удаљености. Једна је била у касарни Петог пешадијског пука, где је сада истоимено ваљевско насеље; друга у касарни XVII пука на Јадру, трећа у Дринском артиљеријском складишту код Љубостиње а четврта у артиљеријским касарнама (где је сада Медицинска школа). Може се само претпоставити колико му је само требало времена да их обиђе, поготово када се има на уму да тада није било аутомобилског превоза. И поред тога овај храбри и савесни лекар са несобичном енергијом стизао је да обиђе многобројне пацијенте⁸. Истовремено, требало је организовати рад у њима, обезбедити снабдевање, лечити оболеле и повређене, извештавати надлежне, синхронизовати рад са другима и слично.

Пошто није било довољно лекова и опреме радио је „више тежећи но лечећи, наоружан знањем и искуством, потпуно разоружан у погледу лекова и опреме”. И тако са очајем и горчином у срцу данима, недељама, месецима гледао је како свет беспомоћно умире. Није страховао за себе, није се бојао, био је чак и свестан шта га чека и шта је неминовност⁹. Кад га је један пријатељ упозорио на опасности у којима се налази он је, слег-

7 Др Зоран Јокић: *Др Селимир Ђорђевић, лекар Ваљевске болнице*, „Напред” бр. 2307, Ваљево, од 9. априла 1993, стр. 20.

8 Драгана Лазаревић – Илић: *Српски санитарни у условима епидемије пегавог тифуса у ваљевском крају 1914. и 1915. године*, у зборнику радова са научног скупа „Ваљево 1912-1918”, Ваљево 2000, стр. 105.

9 Др Миливоје Миленковић: *Извод из биографије др Селимира Ц. Ђорђевића у књизи Србија у ративима 1912-1918*, са освртом на ваљевски крај, Ваљево 1972, стр. 153.

нувши раменима и с осмехом, одговорио: „Ја познајем себе; свестан сам потпуно да ћу и ја овој зарази подлећи али дугачије не могу. Жалим само што нећу дочекати да видим наше уједињење у које верујем”¹⁰.

Крајем јануара 1915. године и др Селимир Ђорђевић је тешко оболео. После кратког али тешког боловања умро је у Ваљеву 6. фебруара 1915. године. Његова смрт је тешко погодила све који су га знали. Многи листови широм Србије објављивали су вести о његовој смрти „са великим поштовањем и пијететом”. Искрено је ожаљен од многобројних грађана Ваљева, па иако је била забрањено свако масовније окупљање грађана због епидемије тифуса он је свечано испраћен од повеће групе најхрабријих и најприврженијих суграђана до своје вечне куће на Баиру изнад Ваљева.

Захваљујући свом упорном и пожртвованом раду др Селимир Ђорђевић за непуних осам година живота и рада у Ваљеву стекао је и уживао неподељене симпатије многих житеља овог града. Сви који су га познавали, још доста година касније, помињали су га само по добром, јер су многи од њих у болести само у њему видели спас. Мада је живео непуних 48 година доста тога је урадио и оставио леп траг о себи. Могао је и хтео много више али га је

Пожаревац – родно место

10 Др Војислав Суботић: *Поменик појинулих и помирлих лекара и медицинара у рајновима 1912-1918, редовних, дојисних и дојасних чланова, оснивача, добротвора и задужбинара Српског лекарског друштва 1872-1922* (у даљем тексту: Поменик...), Београд 1922, стр. 33.

прерано покосила опака болест. Био је свестрано образован, културан, вредан, посвећен послу и драг човек. Истицао се ревношћу, тачношћу, одговорношћу и поштењем. Поред тога био је изузетно добар организатор здравствене службе. Уз све то био је јако скроман и честит, велики патриота и хуманиста.

Имајући све то у виду, као и чињеницу да је био изузетно интересантна и занимљива личност, али недовољно проучена и позната не само у овом крају, већ и шире, сматрамо да заслужује да га детаљније представимо и на тај начин трајно сачувамо од заборава.

Порекло

Др Селимир Ђорђевић родио се, 4. маја 1866. године, у Пожаревцу, у старој градској породици, са доста деце, из које је понео многе лепе особине. Његови преци су били вредни и честити људи. Неговали су традиције свог народа и били веома побожни. Поред редовних одлазака у своју парохијску цркву у Пожаревцу, сваке године на Преображење колективно су одлази на причешће у средњовековни манастир Рукумију, на левој обали реке Млаве, у близини Бродарца, удаљен око 20 км од Пожаревца. Шта је за њих значио тај одлазак у манастир доста говоре и следеће чињенице: да су тамо колективно сви одлазили, да су се за тај догађај посебно припремали, свечано облачили те да су за ту прилику специјално ангажовали пожаревачке фијакере и фијакеристе да их одвезу и врате. Није то био обичан породични излет у околину већ велики црквени празник и изузетан доживљај.

Селимиров отац, Цветко М. Ђорђевић, рођен је око 1832. године у Пожаревцу. Оскудна су сазнања о њему. Зна се једино да је у Бечу научио Морзеоу азбуку и деценијама радио као телеграфиста у више места. Као искусан, стручан и одговоран радник неко време био је и руководиоца Телеграфске штације у Пожаревцу¹¹ и вероватно у још неким местима. Ако се зна да је телеграфски саобраћај у Србији успостављен тек 1855. године лако је закључити да је он био један од првих српских телеграфиста. При попису становништва у Пожаревцу 1862. године забележено је да

11 *Државни календар Кнежевине Србије* за 1870. годину, стр. 57.

није имао свог имања а да је приход, од његове плате, износио 370 талира годишње или 31 талир месечно. По приходима спадао је у пету класу.

Према казивању Цветкове унукe Љубице Марић¹², композитора из Београда, Цветков отац¹³ био је знаменита личност из доба српских устанака а касније судија у окружним судовима. Уколико се заиста ради о Милисаву Ђорђевићу за њега знамо да је рођен 1762. године у Сушици испод Јастрепца, одакле је са родитељима пред Турцима пребегао у Црну Реку и настанио се у Ласову испод Тупужнице. Уочи устанка био је народни првак. У Првом српском устанку бранио је прелаз на Честобродици од Турака који су долазили из правца Мораве и Београдског пашалука и учествовао у бојевима на Иванковцу, Малајнцу код Алексинца, у Гургусовцу, Кулишту, Видину и другим, Бивао је старешина сврљишке, бањске, црноречке и пиротске нахије 1808. године. Три године касније именован је за црноречког војводу¹⁴. Умро је у Свилајнцу 26. марта 1832. године.

Према истом извору Цветкова мајка, Ана, била је кћи војводе Антонија Симеуновића, познатијег као Чолак Анте. Зна се да је Анте Чолак рођен 1788. године у Призрену а да је у Београд дошао још пре Првог српског устанка, где је обављао ћурчијски занат. Од почетка устанка учествовао је у акцијама на југу Србије одакле је донео товар оружја Карађорђу. Потом је постао један од његових момака и ангажовао се у многим бојевима. Током 1809. године, као Карађорђевог депутат, боравио је у Црној Гори одакле је у српску војску довео око 300 Васојевића. Почетком 1811. године постављен је за крушевачког војводу. По пропасти устанка прешао је у Аустроугарску а одатле у Бесарабију. У Ср-

12 Из разговора са Љубицом Марић композитаром из Београда, у њеном стану у Београду, у Улици Џорџа Вашингтона бр. 36, обављеним 29. јануара 1996. године.

13 Занимљиво је да је у том разговору Љубица о том свом прадеди час говорила као Милисаву а час као Јовану Ђорђевићу. С обиром на њене године и стање слуха та дилема се, у разговору са њом, није могла отклонити.

14 *Српска њородична енциклопедија*, Београд 2006, књ. 8, стр. 138.

*Селимиров деда –
гр Капарис*

бију се вратио тек 1831. године а онда је постављен за члана Окружног суда¹⁵ у Чачку. Пензионисан је 23. фебруара 1835. године и као пензионер живео је у Крушевцу и Крагујевцу. Умро је, 1853. године, у Крагујевцу.

Цветко Ђорђевић био је ожењен Софијом кћерком Грка Димитрија Капариса (1805-1875) вишегодишњег општинског и војног лекара у Пожаревцу и још неким местима. Према једним подацима¹⁶, Димитрије је рођен у Кранији у Македонији, а по другим¹⁷ у Макреници у Тесалији. Његова унука Љубица Марић казивала је да је он био усвојеник једног Грка који се старао о његовом издржавању и школовању.

Др Димитрије Капарис почео је да ради, 26. фебруара 1837. године, као војни лекар са платом од 150 гроша годишње. Иако је био лекар без дипломе о завршеним медицинским студијама, био је вредан и способан лекар, коме је био наклоњен и кнез Милош. Произвео га је за поручника да би му дао звање и ојачао углед¹⁸. За њега Радослав Марковић пише да је завршио „нормалне процесне школе, а уз то и на грчком језику и пет части докторија”. Према Димитријевим речима што није дипломирао крив је професор који је прерано умро¹⁹.

Из његове кондуит листе види се да је рођен око 1808. године у македонској варошици Кранији, да је завршио нормалне грчке школе и изучавао анатомију, физиологију, патологију, симологију и фармакологију. У Србију је дошао још 1837. године и до 1844. године радио као војни лекар, хирург округа пожаревачког

15 Др Бранко Перуничкић: *Крушевац у једном веку 1815-1915*, Крушевац 1971, стр. 58.

16 Радосав Марковић: *Војска и наоружање Србије кнеза Милоша*, Београд 1957, стр. 267 и 268.

17 Прим. др Душан С. Кастратовић: *Историја медицине пожаревачког округа 1822-1914*, Пожаревац 1991, стр. 148.

18 Мирољуб Манојловић: *Браничевски алманах*, Пожаревац 2002, стр. 115.

19 Радосав Марковић: *Војска и наоружање Србије кнеза Милоша*, Београд 1957, стр. 267 и 268.

и физикус округа црноречког²⁰. Тако се сврстао у ред првих школованих лекара Србије. Најдуже је радио у Пожаревцу као војни, општински и окружни лекар. Зна се да је говорио грчки, турски и српски језик а служио се и латинским. Био је солидно материјално обезбеђен и одржавао кумовске везе са старим Пожаревљанима. Оженио се Катарином, из банатске Беле Цркве, за коју знамо да потиче из веома имућне породице и да се школовала у Русији. Умро је у Пожаревцу 23. јуна 1875. године.

Брачни пар Катарина и др Димитрије Капарис, поред Софије, имали су још једну кћи и сина. Њихова кћер Марија била је удата за Јеврема унука Милутина Петровића (Х)Ере, млађег брата Хајдук Вељка²¹, који је био веома богат и угледан човек. Њихов син др Миливоје Петровић (1877-1938), био је санитетски пуковник, познати лекар, зубар и публициста²². Зна се да је, Милутина Петровића рођен 1791. године у Леновцу код Зајечара, да је учествовао у српским устанцима, имао звање војводе и да је умро 21. фебруара 1861. године у Пожаревцу. Њему је подигнут споменик крај источног зида Милошеве цркве у Пожаревцу. Према Кастратовићу, Милутин Петровић умро је 4. маја 1826. године а према другом извору²³, он је у време кризе уставобранитељског режима (1838-1842) био члан Совјета, највишег органа власти који је бројао седамнаест чланова. Наглашавамо све ово јер Младен Владимировић²⁴ пише да је Милутин Петровић Ера, брат Хајдук Вељка, био ожењен мршавом женом Маријом, кћерком пожаревачког Грка Капариса, дакле не његов син већ он.

Њихов син др Теодор Капарис завршио је студије медицине али је веома млад умро у Русији од сепсе, коју је добио посекавши се приликом сецирања једног леша.

20 Др Војислав Михаиловић: *Из историје санитетија у обновљеној Србији од 1804-1860. године*, Београд 1951, стр. 441.

21 Димитрије Ц. Ђорђевић: *Моје успомене*, Београд 1934.

22 Прим др. Душан С. Кастратовић: *Историја медицине пожаревачког округа (1822-1914)*, Пожаревац 1991, стр. 85-89.

23 Милан В. Петковић: *Српски обавештајци*, Београд 2003, стр. 189 и 190.

24 Младен Владимировић: *Записи о Пожаревцу*, Пожаревац 1969, стр. 24 и 25.

Селимирова браћа и сестре

Софија и Цветко Ђорђевић изродили су чак тринаесторо деце. Двоје им је умрло још док су били сасвим мали – бебе. Треће се утопило у Дунаву кад је имало десетак година. Пошто је само Цветко зарађивао живело се скромно и у много чему се оскудевало. Међутим, Софија је рационално располагало са оним што је имала, а и деца су им била скромна и међусобно солидарна. Они млађи преузимали су одећу, обућу и књиге старије браће и сестара, а старији су водили бригу о њима и помагали им да лакше реализују све своје обавезе. Не ретко су помагали и родитељима у обављању свакодневних послова а они су се трудили да им деца не оскудевају у храни и да увек буду уредна. Посебну пажњу поклањали су њиховом васпитању и образовању и служили су за пример другима.

Брат Димитрије – Мита (Пожаревац, 11. октобра 1861 – Београд, 25. фебруар 1941), као телеграфиста учествовао је у ратовима 1877/78; балканским и Првом светском рату. Знао је истовремено да прима и отпрема телеграме на Морзевом специјалном апарату о чему је објавио приказ у „Поштанско-телеграфском веснику” за 1894. и 1895. годину. Сарађивао је у више стручних листова и часописа, али и као дописник „Политике”. Сем репортерских, писао је и публицистичке текстове о историји „Београда”. Писао је о познатим личностима, давао своја запажања и сећања о значајним историјским зградама, као и о појединим малим дућанима и њиховим господарима²⁵. Објавио је и књиге: „Успомене” (Београд, 1904) и „Моје успомене” (Београд, 1924)²⁶. Умро је у Београду, 24. фебруара 1941. године.

Катарина (1875-1964) је након школовања у земљи годину дана провела у Прагу, где је учила уметнички вез. Неко време радила је и као стручна учитељица, предавајући ручни рад у пожаревачкој гимназији. Удала се за др Павла Марића, зубног лекара и пешадијског мајора, рођеног 24. јуна 1863. године, а погинуо је на Вратерници 25. јуна 1913. године. Био је један од оснивача и активнијих чланова националне организације „Народна одбра-

25 *Димитрије Ц. Ђорђевић*, „Политика”, Београд, 25. фебруар 1941, стр. 16.

26 *Енциклопедија Југославије*, Загреб 1984, трећа књига, стр. 735.

на”. Њихова кћер је Љубица Марић, рођена 18. марта 1908. године у Крагујевцу, наш чувени композитор, редовни професор Факултета музичких уметности у Београду и академик. Остало је забележено да је она у Ваљеву похађала ниже разреде гимназије и да је у свечаној сали те угледне васпитно-образовне установе имала свој први јавни наступ свирајући виолину²⁷. За њу се тврдило да је била најистакнутија уметница у историји савремене музике. Истраживала је српску народну и древну православну музику а сазнања до којих је долазила вешто је уграђивала у своје композиције. Зато многа њена дела карактерише вешта „специфична синтеза наслеђа изворне музике, средњовековног византијског музичког наслеђа и модерне звучне осетљивости”. Добитник је многих домаћих и међународних награда, одликовања и других признања, међу којима су и Октобарска награда града Београда и Седмојулска награда за животно дело. Доживела је дубоку старост и била активна и у поодмаклим годинама. Умрла је у Београду 17. септембра 2003. године.

Ђурица је завршио Правни факултет и најдуже је радио као адвокат. Затим је ступио у државну службу и обављао више одговорних дужности. Почетком XX века изгледа да је био и начелник Округа ваљевског. Касније је био и велики жупан.

Нисмо успели да сазнамо шта је завршио Милан. Међутим, према казивању сестричине Љубице Марић радио је као чиновник и био познат као велики хуманиста.

Сва наша настојања да и о Михаилу нешто сазнамо остала су без било каквог успеха.

Драгутин, зв. Цета, рођен је 1881. године у Голупцу а завршио је Војну академију и радио као активни официр српске војске. Био је одличан гимнастичар и познат по тачном и одговорном вршењу поверене службе и јако израженом војничком држању. Учествовао је у оба балканска рата и сузбијању арнаутске побуне као командир чете у XVII пешадијском пуку, стационараном у Ваљеву. Током Првог светског рата борио се као командант батаљона у легендарном V пешадијском пуку „Краља Милана”

27 Др Зоран Јокић: *Др Селимир Ђорђевић, лекар Ваљевске болнице*, Зборник радова „Ваљевска болница 1914-1915”, Ваљево 1992, стр. 84.

Дринске дивизије II позива. Посебно се истакао у борбама на Дрини, а храбро је погинуо на положају Еминове воде, ката 708, на планини Гучево недалеко од Лознице 6. октобра 1914. године. Кад је погинуо имао је чин пешадијског мајора српске војске²⁸. Одликован је Сребрном медаљом за храброст а имао је Споменице за учешће у балканским ратовима и Споменицу краља Петра I.

Милица (1880-1956) је била удата за др Димитрија Марића, лекара и санитетског официра у Београду, рођеног 31. јануара 1868. године у Рајевом Селу у Славонији. Током Првог светског рата радио је као физикус Округа косовског, са седиштем у Приштини. Тих и повучен био је неуморан радник, велики патриота али и ватрени присталица националних идеја. Био је међу првим лекарима који су отишли да службују у тек ослобођене крајеве. Умро је 5. фебруара 1915. године у Београду, лечећи болеснике²⁹. Милица и Димитрије имали су сина Љубивоја.

Даница, зв. Данка, била је удата за Добривоја Димитријевића пореског чиновника.

Љубица је била веома талентована, успешно се бавила сликарством па је и добијала неке вредне награде. Није се удавала а умрла је у 56 години.

Сва Софијина и Цветкова деца била су врло комуникативна и имала доста пријатеља. Сви они су свирали по неки од музичких инструмената али и знали да лепо певају. Као такви били су радо прихватани у свакој средини³⁰.

Школовање

Ни сазнања о Селимировом детињству и младости нису потпуна. Зна се да је основну школу и нижу гимназију учио и завршио у родном Пожаревцу, као један од најбољих ученика у својој генерацији. Како у то време тамо није имао услова за даље

28 „Пијемонт”, бр. 256, Београд, од 12. октобра 1914. године, стр. 3 и „Народна одбрана”, бр. 20, Београд, од 13. марта 1941, стр. 3.

29 „Балкан”, Београд, 16. фебруар 1915. године, стр. 2.

30 Већину података о сестрама и браћи др Селимира Ђорђевића добили смо од његове сестричине Љубице Марић.

школовање, Вишу гимназију је учио и завршио у Београду и велику матуру положио је са одличним успехом³¹.

Мало је писаних података о његовом школовању у нашем главном граду. Био је врло миран и вредан ученик, веома марљив, па самим тим и веома запажен. Пошто родитељи нису имали довољно средстава да задовоље нарасле потребе своје бројне деце која су хтела да се школују Селимир је био принуђен да се издржава дајући хонорарне часове деци из имућнијих београдских породица. Због тога је морао да ради знатно више него његови вршњаци, али ни то му није сметало да се дружи са њима и да остварује изузетне резултате. Истине ради треба нагласити да је др Војислав Суботић³² забележио да је Селимир Ђорђевић поред давања кондиција ђацима добијао и благојењае и током школовања и у гимназији и на Великој школи.

Као и већина младих људи на завршетку гимназијског школовања нашао се на животној прекретници и у дилеми куда даље. Прво му се учинило да ће највише знања стећи ако упише студије филозофије. Пошто није имао довољно информација о наставним плановима и програмима те студијске групе, урадио је то некако и по свом унутрашњем нагону и осећању. Студирао је две године на Филозофском факултету Лицеја у Београду. Мада је и на студијама филозофије бележио одличне резултате, убрзо је закључио да филозофи и наставници у нашој средини нису довољно поштовани, цењени и плаћени, да од стечених знања неће имати очекиване користи и одлучио је да промени факултет.

Како је Србија тада оскудевала са лекарима Срез голубачки расписао је конкурс за избор стипендисте на студијама медицине. Имајући много више информација о том напорном али изузетно часном позиву, преко деде и ујака, одмах је конкурисао за понуђену стипендију. С обзиром на резултате које је остварио у дотадашњем школовању није имао правог конкурента. Зато чим је примио информацију о избору за благодејанца одмах се упутио у Француску да студира на Медицинском факултету у Пари-

31 *Четири деценије у служби хиџије* – Споменница четрдесетогодишњег рада Медицинске школе „Др Миша Пантић” у Ваљевоу, Ваљево 1998, стр. 15 и 16.

32 Др Војислав Суботић: *Поменик...*, Београд 1922, стр. 32.

зу. Тамо не само да је вредно и темељно учио, већ је настојао да што више сазна о овој пријатељској земљи. Истовремено, дружећи се са колегама из разних земаља настојао је да што потпуније упозна њихове обичаје и културу. Спознајући њихове вредности научио је да још више поштује и цени сопствене.

Мада је наставу слушао на страном – француском језику на Медицинском факултету Универзитета у Паризу, Селимир Ђорђевић је у редовном року положио све предвиђене испите и дипломирао. По завршеним основним студијама у главном граду Француске остао је још две године, од 1893. до 1895. године, ради продужетка школовања и стручног усавршавања. Практично то време провео је на специјализацију из гинекологије и акушерства, тако да је завршио специјализацију и пре него што је започео лекарску праксу.

Историчар Милан Трипковић је уочио и забележио да је игра случаја хтела да др Селимир Ђорђевић своја прва знања стекне од француских лекара и да своје скоро последње интервенције обави опет у друштву француских колега који су у оквиру хуманитарне мисије дошли да помогну Србији.

Радна каријера

Као свршени лекар, и не мање акушер, др Селимир Ђорђевић се враћа у земљу, у којој ће силом прилика и гоњен разним догађајима бити приморан да често мења места службовања, што му је у значајној мери компликовало ионако тежак живот али и ометало његову стручну и сваку другу афирмацију. Према сазнањима, до којих смо дошли почео је службовати у Голупцу, где је радио од 1895. до 1897. године. Након тога премештен је за лекара среза параћинског. Међутим, занимљиво је да се те исте године појављује и као лекар Казненог завода у Београду.

Занимљиво је да га је „Дневни лист”³³ тим поводом оптуживао да га протезира брат Андра Ђорђевић (Крагујевац, 1854-1914). Према писању тог листа он је прерано уведен у ранг окружног физикуса „и то после непуне године дана лекарске праксе у Србији и у срезу чије паре није трошио док се школовао”. Андра Ђор-

33 „Дневни лист”, Београд, 28. јануар 1898. године.

Ђевић био је правник и политичар, у време написа у новинама, министар просвете и црквених дела. Касније је био и професор права на Великој школи у Београду, који је посебно значајан по раду и реформама у просвети. Објавио је и више стручних расправа и неколико уџбеника из грађанског, трговачког и римског права а најважније дело му је „Систем приватног (грађанског) права у Краљевини Србији у вези са међународним приватним правом”. Наша настојања да установимо евентуални степен сродства ове двојице Ђорђевића нису дала очекиване резултате. Верујемо да би нам Љубица Марић рекла да су били браћа, али не треба искључити могућност да су били браћа од стричева или други сродници.

Потом следе нови премештаји. Већ 1898. године постављен је за окружног физикуса у Смедереву. Од 1900. године ради у Књажевцу, а од 1902 године и у Јагодини³⁴. Гдегод је био на служби оставио је за собом светло име доброг и племенитог лекара, а није односио готово ништа. Увек скроман, готов за жртву, у материјалном смислу био је и остао сиромаш. Током 1907. године др Селимир Ђорђевић био је премештен за физикуса у ужичком округу³⁵, а на његово место дошао је др Марковић.

Хирушки павиљон Ваљевске болнице

34 Драгољуб Дивљановић: *Лекари њомрли у току епидемије њеџавца у Ваљеву 1914-1915. године* (у даљем тексту: *Лекари њомрли...*), Архив за историју здравствене културе Србије, Београд 1985, бр. 1-2, стр. 74.

35 „Полицијски гласник” бр. 18, Београд, од 29. априла 1907. године, стр. 1.

Попут многих других лекара, судија, просветних радника и државних службеника досадили су му ти премештаји, шетања и потуцања. Никад није имао мира и спокоја. Увек је морао много тога почињати из почетка. Нигде да се трајније заустави, да изгради дугогодишња пријатељства, да сагради сопствени дом, да набави свој намештај, оформи личну библиотеку, да се посвети не само послу већ и породици, да осети задовољство тог напорног рада, личне и породичне среће. Увређен честим и непотребним премештајима, поднео је оставку на државну службу и затражио пензију после само 12 година рада. Указом Његовог величанства Краља Петра I, а на предлог Министарства унутрашњих дела, по саслушању Министарског савета, 30. априла 1907. године решено је да му се та оставка уважи³⁶. Како се од скромне пензије није могло живети решио је да ипак нађе неку нову службу. Међутим, надлежни су били веома задовољни његовим радом па су много тога чинили да га и даље задрже у државној служби. Убрзо, потом, др Марковић је из Јагодине премештен у Књажевац а др Ђорђевић поново је постављен за физикуса Округа моравског у Јагодини.

Као што се види не само да је променио више радних места, већ је и службовао у више градова. Наводно, по потреби служби одлазио је тамо где га је служба тражила. Остало је нејасно да ли је само потреба службе захтевала те многобројне премештаје или су по среди и други интереси. С обзиром да др Ђорђевић није испољавао запаженију политичку активност нисмо могли доћи до закључка шта би још могло бити узрок тако честих примена радних места, осим ако није био препрека за запошљавање сродника, пријатеља или политичких истомишљеника локалних моћника на местима где је већ радио. Но, било како било, др Ђорђевић је свакој дужности и свакој радној обавези прилазио савесно и одговорно и у свакој средини где је живео и радио био је поштован, цењен и омиљен. А зар је и могло и требало бити другачије, кад се зна колико је напора улагао у обављању поверених послова.

Тако је приликом одласка из Јагодине, због премештаја за Ваљево, цела варош га је испратила са музиком до воза, а

36 Исто, бр. 19, од 6. маја 1907. године.

сиротиња која је најбоље осећала његову хришћанску, алтруистичку душу, са сузама у очима клицала му је – Остани нам, мајко наша.

Случај је хтео да је истим возом путовао и краљ Петар I, враћајући се из Рибарске Бање, и како је желео да се народ не потрже са пољских радова, наредио је пре поласка да жели да путује потпуно без парада и дочека. Видевши ту масу света на станици у Јагодини и музику, љутнуо се мало на своју пратњу и, по свом обичају запитао зашто га нису послушали. Кад су му објаснили да то није због њега, већ да свет испраћа свог омиљеног доктора Селимира, јако се обрадовао, позвао га је себи у купе и дуго остао с њим у разговору. Изразио му је своје задовољство што је био присутан изливима поштовања целог једног града

Неком другом приликом краљ је тражио од др Селимира да му буде лични лекар, што овај није прихватио са образложењем да је медицину завршио да лечи сав свој народ, а не само једног човека. Није му било замерено!³⁷

Служба у Ваљеву

Др Селимир Ђорђевић је био од оног соја људи који су неизмерно волели свој позив и максимално му се посећивали. Често није питао за радно време, ни за новчану надокнаду за пружену услугу. Од 1907. до 1915. године био је окружни физикус у Ваљеву. На тој дужности заменио је др Михаила Цвијетића који је, као што смо већ забележили, по личној молби отишао у Београд. Истовремено је обављао и дужност управника окружне болнице. Наследио је запуштену болничку зграду без довољно простора, опреме и болничког материјала. Изгарао је је на послу и за непуних осам година учинио је много на унапређењу здравствене службе у овом крају, што су му сви признавали и сматрали га неуморним радником и сјајним организатором.

Поред свакодневног ангажовања на лечењу оболелих и повређених доста је урадио на унапређењу рада овдашње болнице. За његово време болничко двориште је проширено, ограђено зи-

37 Др Зоран Јокић: *Др Селимир Ђорђевић, лекар Ваљевске болнице*, Зборник радова „Ваљевска болница 1914-1915”, Ваљево 1992, стр. 84.

дом и поплочано, а кухиња преуређена Његова је посебна заслуга што је ваљевска болница добила четврто одељење – хируршки павиљон. Старао се и о уређењу болничког окружења, како би се пацијенти и запослени што пријатније осећали. Према писања неких његових колега успео је у настојању да болничка служба функционише „као сат”³⁸. Након тога многи су констатовали да се свуд осећало присуство једне паметне главе, пуне смисла за организацију и љубави за посао. Њему су сви прилазили као неком свом, да га нешто обавесте, питају или консултују и љубазно се опходио са свима који су му се обраћали било којим поводом.

Он није само градио објекте већ се бринуо и о кадровима. У старим списима остало је записано да је лично предложио Драгињу Драгу Бабић, рођену 1886. године у Ваљеву, одличну ученицу и трговачку кћи да добије стипендију општине ваљевске за студије медицине. Према том извору тада је поред осталог рекао „Узмите једну жену”³⁹. Познато је да она медицину студирала у Цириху и Берлину и, 1911. године, постала прва Српкиња која је дипломирала на тамошњем медицинском факултету. По-

Др Селимир Ђорђевић са лекарима и болничарима неколико месеци пре смрти

38 З(оран) Јокић: *Ђорђевић Селимир*, Биографски лексикон Ваљевског краја, Ваљево, 1908, I књ., V св., стр. 349.

39 Љубица Трајковић: *Казивања о старом Ваљеву*, Ваљево 1980, стр. 24.

ред тога што се одужила брзим завршетком студија она је одбила понуду да се запосли у Немачкој, где је имала много боље услове за рад и живот. Иако је било сигнала да ће Србија убрзо морати у рат, она се није колебала већ је одлучила да се врати и помогне свом народу. Остала је запамћена као лекарка, која је својим неуморним и пожртвованим радом, лечила оболеле од тифуса и сама подлегла тој опасној болести, крајем јануара 1915. године.

Током свог боравка у Ваљевоу др Селимир Ђорђевић активно је учествовао и у друштвеном животу града. На жалост нема писаних података о томе јер се он својски трудио да се томе не придаје неки нарочити значај. Био је школски лекар у овдашњој гимназији⁴⁰. Поред редовног праћења здравља њених ученика често је држао предавања о хигијени, али и на многе друге теме из области здравственог просвећивања. Зна се да је волео доста да чита књиге, па је као књигољубац биран за потпредседника Управе Грађанске читаонице у Ваљевоу. Сарађивао је и у појединим листовима и часописима. Имали смо право задовољство да у “Српским новинама”, од 26. јула 1913. године, читамо његов фељтон о заразним болестима. Тако је, за само осам година рада у Ваљевоу, оставио је заиста неизбрисив траг.

За њега учитељ Живорад Нешовић у „Гласу Ваљева”⁴¹ поред осталог пише да он „није имао личног живота већ да је сав припадао оном узвелеаном, болесном Ваљевоу, за кога је он био не лекар чије су услуге тачно таксиране, већ браћо и родитељ. Чудноватио је, одиста, колико је он био привлачан, колико се духовно могао сродити са такозваном средином и нижим ситалежом. Ваљда због тога ишито на његовом озбиљном и мисаоном лицу нико није могао прочитати господство, ону одвратну надменост која је увек била маска за њразне главе.

Њему су сви пристијували са вером, предано, говорили му као неком свом. У његовом меком гласу и њаметним очима имао је много неисказане добротје. И та велика, скоро детињска добротја, била је његова слабост и његова снага. Није се умео одујреити ни онда када

40 Д. Недељковић, М. Трипковић: *Сито година Ваљевске гимназије*, Ваљево 1970, стр. 88.

41 Ж. Нешовић: *Др Селимир Ђорђевић*, „Глас Ваљева”, Ваљево, од 2. децембра 1928. године.

је уморно тело тражило одмора. Дизали су га каикада по неколико пута у току једне ноћи. Устајао је одмах, без срџбе, не питајући да ли је по близу или далеко, имају ли новца или не, да ли га зове човек од положаја или неки обичан раб божји. Ово високо поимање дужности и савремено некориснољубље створили су му и код Ваљеваца необичан углед и поштовање. Јер чак и оно злуко, прерајно време, када је лекарство било позив а не занат оваквих лекара није било много".

Био је ожењен Даринком (сестром или ћерком познатог вајара Арамбашаћа) са којом се упознао непосредно по повратку из Француске. Према сведочењу Љубице Марић, она је била туберкулозни болесник и рано је умрла. Имали су једно женско дете које је преминуло већ после годину дана. Након преране смрти супруге и ћерке др Селимир Ђорђевић био је тешко разочаран. Али ипак није пао у депресију, већ као да му је њихов губитак дао нову снагу да са још више енергије ради. Више се није женио. Тиме се практично одрекао приватног живота и потпуно се посветио свом хуманом позиву.

У Ваљеву је становао у кући Даре Ивковић, супруге Живка Ивковића бившег судије и адвоката, у Карађорђевој улици број 112. Током балканских ратова његова мајка и по нека од сестра живе су са њим у заједничком домаћинству. Тако су током окупације у Првом светском рату поред мајке у Ваљеву су живе и његове сестре удовице Милица и Катарина. Међутим, др Селимир Ђорђевић није имао много времена за приватни живот па ни за било какав хоби.

У вртлогу епидемије

У време непосредно пред балканске ратове у Ваљеву је радило само девет лекара: пет цивилних и четири војна. Током 1912. године Ваљево је било прихватилиште и опоравилиште за све рањене и болесне који су се враћали са фронта. Смештани су у импровизованим болницама: у згради основне школе, касарни V пука и згради Гимназије. Било је око 400 рањеника а болесничких кревета, опреме и лекова довољно. Већ следеће године, као последица рата, појављује се колера која је два ме-

сеца држала овдашње становништво у неизвесности и однела више жртава.

После успешно завршене Колубарске битке, Ваљево је постало стетиште великог броја аустроугарских заробљеника⁴², међу којима се појавио пегави тифус који се брзо пренео и на јединице српске војске и месно становништво. Пред ваљевску болницу пристизали су рањеници са фронта код Ваљева, најчешће на волујским колима, па су читави редови кола чекали пред болницом. Ваљево је постало највећа болница у Србији и амерички новинар Џон Рид, у својој књизи „Рат у Србији 1915“, описао је Ваљево следећим речима: ”Ваљево је било једно од најгорих жаришта епидемије тифуса у целој Србији. Чак и онда кад је зараза видно опала, улице Ваљева биле су само авенија болница”.

Књижевник Вељко Петровић то овако описује: „...Људи су већ с краја Пауна осетили тај непојмљиви, кужни задах. А у самој вароши просто смо морали да зачепимо носеве. И улице, и дворишта, и собе, чак и оне у којима су официри становали, биле су препуне ђубрета и измета. Сви наши дивизијски и пуковски возови и хиљаде кола, данима су извлачили наслагано гњило смеће.”⁴³

Епидемија тифуса се брзо проширила на Колубару, Подриње, Јадар, Рађевину, Азбуковицу а затим захватила и скоро целу Србију. Болест је нанела огромне људске и материјалне губитке и онако осиромашеном народу. Верује се да је тада у болницама у Ваљеву било смештено око 8.000 болесника и рањеника а оне су заједно располагале са само 2.500 постеља. Услед тога многи су лежали на голом поду, слами или каквој бедној сламарици. Многи су смештани и под шаторе, а снег и лапавица који су тих дана падали додатно су отежавали и онако сложену ситуацију.

Тако је Ваљево од почетка борбених дејстава до њиховог завршетка 15. децембра 1914. године, било највећи болнички центар, наизменично, за обе ратујуће стране у западној Србији. Српска, а потом и аустроугарска војска, прикупљале су рањене и оболеле,

42 Исидор Ђуковић: *Пегави тифус у Србији 1914-1915*, Београд 2006, стр. 29.

43 Велибор Видић: *Ваљевске болнице у рату све до повлачења 1915. године*, Зборник радова „Ваљевска болница 1914-1915”, Ваљево 1992, стр. 33.

лечиле их у Ваљеу или су их евакуисале у унутрашњост Србије, односно Аустроугарску⁴⁴.

У болницама није било довољно лекова, завојног материјала па ни вате и памука. Уместо њих на ране је стављана прокувана слама. Чак није било ни довољно сапуна а камоли било каквих других средстава за прање рубља. А свакодневно су пред ваљевске болнице стизале нове колоне рањеника и болесника са фронта⁴⁵. Ваљево је било „долина смрти”, где су помрле људе од тифуса товарили у кола као дрва и закопавали у масовне гробнице, изгледало је јадно. Сви који нису морали бити у њему бежали су даље. Једино су остали болесници и њихови лекари⁴⁶.

У Ваљеу се умирало на сваком месту и на сваком кораку. Др Селимир Ђорђевић, с малом групом својих колега и добровољних болничара ангажовао се на сузбијању пегавца. Колико је та борба била напорна и неизвесна показује и податак да је после Церске и Колубарске битке у Ваљево било допремљено 12.000 рањеника, од којих су многи касније распоређени по другим болницама у Србији. Цео град је био болница јер је оболело је још неколико хиљада грађана, рањеника и велики број заробљених аустроугарских војника. Њихов број је свакодневно растао и не знају тачне цифре оних који су лечени у ваљевској болници 1914-1915. године. Умирало је од 50 до 100 људи дневно⁴⁷. Рачуна се да је током те епидемије умрло више од три и по хиљада војника и сигурно више од четири хиљаде становника у Ваљеу⁴⁸. Међу онима који су тада умрли у Ваљеу је и позната сликарка Надежда Петровић, која је радила као добровољна болничарка.

44 Исидор Ђуковић: н. д., стр. 29.

45 Милорад Радојчић: *Пеђавац њокосио и многе медицинаре*, „Напред”, Ваљево, од 1. новембра 1991. године.

46 Драгољуб Дивљановић, Братислава Костић и Небојша Ристић: *Неки лекари жртве пегавог тифуса у Ваљеу током Првог светског рата*, стр. 97.

47 На научном скупу посвећеном Ваљевској болници у Првом светском рату чуо се податак да је крајем децембра 1914. године, овде сваког дана сахрањивано од 100 до 200 људи. Видети и Р(еничка) Р(истић): *Гогине великих њобеда и стїрадања*, „Напред” бр. 2185, Ваљево, 6. децембар 1990.

48 Велибор Видић, н. д. у Зборнику, стр. 33.

Свакодневно Ваљевом су пролазила кола и кола натоварена са 100-200 лешева. Сахрањивани су на Баирском гробљу у заједничким гробницама. Због епидемије биле су затворене многе радње у граду, а и куће су биле пуне болесника. Боловале су и умирале читаве породице. Црквена звона су у почетку непрестано звонила оглашавајући умрле, а онда је то забрањено, да се не би дизала паника. Били су забрањени и погребни кроз град.

Пошто гробље на Баиру није могло да прими све умрле, по наредби, тада ђенерала, Живојина Мишића, крајем 1914. године, образовано је ново у Кузмановића пољу⁴⁹, данас Ново гробље у Ваљеву. На тој истој локацији формирано је практично још једно ново, тзв. Војничко гробље. То је и разумљиво ако се зна да се умирало масовно да су гробари једва стизали да покопају мртве, о чему сведочи и један докуменат Суда општине Ваљевске, од 26. јула 1914. године, упућен Гарнизону у Ваљеву којем се упозорава да војници одређени за копање гробова, не стижу да ископају довољно дубоке гробнице, што може изазвати нове масовне заразе. Свештеници су једва стизали да опоје мртве⁵⁰. Поред његове северне стране формирано је и аустроугарско војничко гробље, поред којег су Немци у Другом светском рату сахрањивали своје погинуле и умрле. Недавно је то гробље, као непокретно културно добро обновљено и уређено⁵¹.

По неким оценама била је то једна од највећих епидемија у новијој историји а академик Добрица Ћосић на научном скупу посвећеном Ваљевској болници у Првом светском рату устврдио је да вашка као узрочник ове болести није била ништа мање опасна од Поћорекове армије. Ово је и разумљиво ако се има на уму да војне акције на бојном пољу обавезно, као зла коб прати појава инфективних болести, попут ове која је узела велики данак.

Колико је у то време у Ваљеву била сложена ситуација показује и податак да је у граду самоиницијативно образован „Одбор за дочек и помоћ рањеницима”. У том одбору били су: Милан Матић (председник), Ристо Топаловић, Коста Марковић, Милутин

49 Ј. Вујић и други: *Ваљево град устаника*, Београд 1967, 154.

50 МИАВ, Фонд: Општина рада Ваљево, кут. 119, пр. бр. 71.

51 Милча Матић: *Ваљевска варошка (градска) гробља*, „Гласник” МИАВ бр. 39, Ваљево 2005, стр. 19.

*Касарна V пешадијског пука у Ваљеву, где је била Трећа резервна
војна болница у којој је умро др Ђорђевић*

Дојчиновић, Милан Зарић и Димитрије Милић (чланови)⁵². И одбору припадају велике заслуге за сузбијање заразе. А кад већ њега помињемо није сувишно подсетити и на ангажовање већег броја добровољних болничарки, попут: Анке Ђуровић, Наталије Војтех, Милице Стојшић, Катарине Поповић, Цвете Аврамовић, Касије Милетић, Смиљке Цветојевић, Косе Кораћ, Перке Араповић, Драгане Стаменковић, сестре Дабић, Лепосаве Томић, З. Зарић, Д. Ђуранић, кћери: војводе Мишића, господина Бирчанина, В. Поповића, Саве Николића и многих других. Списак жена и девојака које су се ангажовале као добровољне болничарке у ваљевским болницама је далеко већи али њихова имена и презимена нису записана па су оне већ поодавно пале у заборав. Ништа није бољи случај које се само помињу под именима: Радојка, Надежда, Војка, Љубица, Јела, Мара и слично кад више нико не зна ко се крије иза тих имена.

Од првих дана рата па до своје смрти са малом екипом лекара и другог медицинског особља супроставио се тој опакој болести

⁵² Велибор Видић, н. д. у Зборнику, стр. 30.

и њихов рад и понашање стигли су у легенду. У тој малобројној екипи посебно се истакао др Селимир Ђорђевић који је био управник над четири болнице које су се налазиле готово на четири стране Ваљева. Тражећи оболеле, без позива, залазио је у многе ваљевске куће, указивао им помоћ, давао савете. Тако је наишао на Радована Раду Драшковића, који је много година касније постао управник Историјског архива у Ваљеву и хроничар старог Ваљева, и оставио нам занимљиво сведочанство⁵³: „*По Колубарској бици и ја сам изнурен и изнемогао, тешко оболео од тифуса. Неђовали су ме родитељи код куће. А обилазио ме надлежни војни лекар.*

Једног дана уђе изненада код нас др Селимир Ђорђевић. Он приђе мом кревету и узме ме за руку. Ја се обрадовах: „Како сте знали, докторе, да сам болестан”. – „Извините” – рече – „нисам ни знао да сте се и ви разболели. Али епидемија је узела толико маха да више није могуће евиденцирати све позиве за помоћ, те кад изађем из болнице кренем из куће у кућу једном улицом да видим где има болесника, ја тако ућох и у вашу кућу”.

Тим поводом Драшковић је записао да га је знао као благог а у исти мах веома ведрог и живахног човека. Тада му се учинило да се тешко кретао а на лицу му се показивао страховит замор и туга. Да је био у праву показује и чињеница да је пар дана касније и он пао у постолу и да се из ње никад више није подигао.

Са ретком енергијом, стрпљиво и савесно, он иде од болнице до болнице, од куће до куће, од болесника до болесника, више тешећи их него лечећи, наоружан богатим знањем и солидним искуством, без најнужнијих лекова и опреме. И тако са очајањем и горчином у срцу, данима, недељама, месецима, гледа како свет беспомоћно умире. Није страховао за себе, није се бојао и у таквим околностима он најбоље могући начин обављао тешку лекарску дужност, сагоревајући у раду, и остављајући по ваљевском блату делић по делић свога здравља и снаге. Најзад је и пао⁵⁴. Он није умео или није хтео другачије. Зато је тих тешких

53 Копија тог сећања налази се у поседу аутора овог текста.

54 *Четири деценије у служби хиџије* – Споменица четрдесетогодишњег рада Медицинске школе „Др Миша Пантић” у Ваљеву, Ваљево 1998, стр. 15 и 16.

дана његово име лебдело је на уснама многих Ваљеваца а његово присуство и реч уливали су им наду и веру у могуће оздрављење.

Сарадња са страним хуманитарним мисијама

Пошто је српски санитет био слаб и већ десеткован на позив српске владе стигла је добровољна помоћ друштва Црвеног крста савезничких земаља. Највећа помоћ стигла је преко Српског потпорног фонда у Лондону и то заузимањем супруге тадашњег енглеског амбасадора у Београду, Леди Пеџет. Такође значајна помоћ дошла је преко Удружења школских жена у Единбургу, из Српског потпорног фонда у Америци, организованог заузимањем супруге амбасадора Србије у Вашингтону, Мабел Грујић итд. Ништа мање значајна помоћ стигла нам је и из Француске, Русије, Холандије, Шведске и још неких пријатељских земаља. Ове мисије образовале су болничке и амбулантне установе у многим градовима и бањама Србије. Сви страни добровољци били су распоређени по болницама широм Србије и веома често пожртвовано и храбро су неговали оболеле од тифуса, а по неки од њих и сами оболевали од те заразе.

Холандски лекар и ратни хирург др Аријус Ван Тиенховен, који је у склопу медицинске мисије своје земље дошао у Ваљево да учествује у сузбијању тифуса, за изузетне заслуге у сузбијању епидемије тифуса и лечењу оболелих проглашен је за почасног грађанина Ваљева. У својој књизи „Са Србима у Србији и Албанији 1914-1918” описао је прилике у овом крају и како се он лечио од те опасне болести. Тим поводом поред осталог пише и ово:

„...Лебдео сам између живота и смрти 16 дана. Лечио ме је др Селимир Ђорђевић, стављајући ми хладне облоге, дајући ми ињекције комфора, уз обилну хидратацију водом, кафом или чајем. Уз ово давали су ми млеко са коњаком и 0,25 мг. кинина...”

Тим поводом нагласио је да је у Холандској медицинској мисији, која је радила у Ваљеву, од четрнаест лекара колико их је било, од пегавца оболело девет и да су сви лечени на исти начин. Истовремено наглашава да је у самој болници у то време смртност била преко 90% и да је међу лекарима владало мишљење „да је пегавец у Србију донет са руског фронта, одакле су аустријске трупе пребачене на границу Србије”.

У жељи да се сузбије епидемија у целини шеф Енглеске војне мисије дошао је на идеју да пару насталу кувањем воде у једном металном бурету, преко цеви одводи до другог бурета напуњеног одећом, у којој ће висока температура уништити присутне ваши. Модел оригиналног тзв. „српског бурета” дуго је стајао испред главне војномедицинске наставне установе у Великој Британији. Распрострањено је уверење да је тај проналазак учинио да се епидемија сузбије у рекордном року, већ у лето исте године. Међутим, пуковник Стронгф, шеф Америчке мисије, сматрао је да главна заслуга за успех припада високој мотивисаности становништва и њиховој жељи да се у циљу ефикасног отпора непријатељу, што пре ослободе пегавца, па наводи примере инвентивности противе-пидемијске борбе у селима до којих „српско буре” није стигло.

Исидор Ђуковић⁵⁵, аутор већ помињане књиге „Пегави тифус у Србији 1914-1915.”, доказује да је епидемија пегавог тифуса до маја 1915. године сузбијена пожртвованом борбом српског санитета и стрних санитетских мисија, уз помоћ међународне јавности и савезника. По његовом мишљењу епидемија је сузбијена планираним спровођењем мера на уништавању вашки као преносиоца заразе, низом мера на подизању личне и колективне хигијене, здравственим просвећивањем становништва и применом терапије у лечењу.

Др Селимир Ђорђевић није лечио само оболеле припаднике страних медицинских мисија у ваљевском крају одмах по њиховом доласку и обољевању већ је са њима присно сарађивао. Давао им је почетне информације, помогао да што пре поставе адекватну организацију и увек био на услузи. Све то није му тешко падало јер се и сам школовао на западу а добро је знао француски језик, па се лако са многима споразумевао. Добрим делом захваљујући његовом раду др Тиенховен је имао добро мишљење о српским колегама а угушење заразе приписивао је у првом реду организацији и ваљаности српске санитетске службе, па тек онда помоћи страних санитетских мисија.

55 Исидор Ђуковић: н. д., стр. 250.

Прерана смрт

Усред највеће епидемије тифуса др Селимир Ђорђевић је био јунак у правом смислу те речи. Као срчани и храбри борац свакодневно се кретао у маси тифусних болесника, који су од њега тражили помоћи⁵⁶. Разболео се јануара 1915. године од тифуса и после првих тифусарских мука, кратког и тешког боловања трајно су се затвориле његове племените и живахне очи. Умро је 6. фебруара 1915. године, у болници смештеној у касарни Петог пешадијског пука⁵⁷. Занимљиво је да ни његова смрт није уписана у црквене умрлих из тог периода⁵⁸.

Др Селимир Ђорђевић био је трећи лекар из Ваљева који је умро од пегавог тифуса (после др Павла Војтеха и др Драгиње Бабић). Тим поводом професор Милорад Ђерић је говорио: „Може ли им се одрећи да нису били дивови?... Колико су Ваљеваца отргли од смрти, Селимир, Павле и Драга, не могавши да се од ње отргну сами.”⁵⁹ Умро је у 48 години живота, у најбољим годинама и са богатим искуством и тако се придружио оној легендарној и историјској чети наших лекара које је покосила „балканска куга”, у време када су нам били најпотребнији и и када их је било тако мало.

Умро је као сиромах. Као што написасмо иза себе није оставио потомство, ни кућу, а камоли било какав луксуз. Његова смрт потресла је Ваљево и растужила све који су га познавали. И поред ангажовања других наших малобројних лекара, па и оних из страних мисија, његова смрт изазивала је безнађе. Многе је напустила нада и храброст сазнањем да је из њихове средине ишчезао човек који им је својим знањем, држањем и пожртвовањем уливао наду и одржавао грађански морал.

56 Др Војислав Суботић: *Поменик...*, Београд 1922, стр. 33.

57 Драгољуб Дивљановић: *Лекари њомрли...*, Београд 1985, стр. 75, и Каталог „Ваљевска болница 1914/15, Ваљево 1990, стр. 15.

58 Борислав Бора Вујић: *Зайиси о старом Ваљеву*, Ваљево 1987, стр. 121.

59 Драгољуб Дивљановић: *Пежави тифус у Србији*. Научни скуп „Србија 1915. године”, Београд 1986, стр. 108.

*Спомен-биста др Селимира Борђевића пред ујравном зградом
Здравственог центра Ваљево*

Нешто више светла на његово лечење и сахрану баца текст саопштења⁶⁰, који су поводом преране смрти, 20. априла 1915. године, из Лесковца упутили јавности неутешна мајка, сестре и браћа. Написали су да је он лежао далеко од њих окружен пажњом многобројних колега и пријатеља, али и ово: „*Ми их све молимо да љрине нашу дубоку захвалност, али се веома осећамо обавезним свима лекарима града Ваљева, з. з. љуковнику др Ђоки Владисављевићу, др А. Винаверу, др Влади Појовићу ојератјору, др Радаковићу и др Баћевићу који су непрекидно бдили уз љостељу доброг нашег Селимира и улагали сав свој љруд да га сјасу од љешке болести и који су његову смрт објавили засебним љлакајмама у којима су изнели високо љризнање и љубав љрема своме колеги.*

Особииу захвалности дугујемо Касији Милејић болничарки, која је као сестра неговала и дању и ноћи бдила над нашим драгим болесником и највеће нам услуге учинила љриликом ојела и сахране његове, уз љријомоћ Гаврила Гајића економа, који се и за живојта и љриликом сахране драгог нашег Селимира љнпресјано налазио уз њега а коме смо јако захвални.

⁶⁰ „Политика”, Београд, 24. мај 1915, стр. 4

Госпођи и Господину Вукосављевићу адвокату, нарочито смо захвални на великим пријатељским услугама који су чинили своме пријатељу и другу и пре и за време болести, као и нама доцније.

Г. Милошу Ђорђевићу, нач. окр., искрено захваљујемо на многим услугама учињеним драгом нашем Селимиру и нама.

Свештеницима: з. з. проти Станку Ивановићу, Милошу Јеротићу и Бољубу Милошевићу који су чинодејствовали и при ојелу и погребу, јако смо захвални, као и чиновницима полицијске и свих осталих струка и мнозбројном грађанству који су племенитог покојника испратили до вечне куће.

Срдечно захваљујемо личним пријатељима и грађанима града Јагодине који су смрти раније свога „доброга доктора објавили оласом и плакатима са изразима њуним поштовања и љубави”. Потом следе речи захвалности војводи Мишићу који је послао први писмени доказ своје искрене жалости за њим, а потом и свим другима који су им послали изразе саучешћа и свим осталима који су га искрено ожалили.

Упркос забрани јавних погребана и поворки (као и сваког другог окупљања грађана) испраћен је и сахрањен у присуству неколико десетина окупљених грађана на гробљу на Баиру. Покопан је поред млађег брата Драгутина. Четири године касније ту је сахрањена и њихова ојађена мајка.

Писали су о њему

О поштовању и уважавању др Селимира Ђорђевића, као лекара и хуманисте доста говори и чињеница да су вести или какав други прилог о његовом одласку са овог света објављивали многи тадашњи листови. Скоро да није било значајнијег листа који бар није регистровао његову смрт. А не мали број њих је и објавио некрологе или читуље.

Тако је београдски лист „Пијемонт”⁶¹ поред осталог писао: „У Ваљеву је прексиноћ умро од тифуса физикус Округа ваљевског др Селимир Ђорђевић. Ово је једанаеста жртва загађених ваљевских болница.

61 Ђорђевић др Селимир, „Пијемонт”, Београд, од 9. фебруара 1915, стр. 2.

Покојни Ђорђевић је био један од најуспешнијих и најчовечнијих лекара у Србији, а уз то ретко образован и благородан човек. Ваљевци нису никад имали душевнијег и заузимљивијег лекара од пок. Селимира. Због тога је он уживао симпатије и поштовање свих слојева ваљевског грађанства.

Честиту и родољубиву породицу његову рат је сасвим завио у црно. У септембру му је погинуо брат Цета; пре неколико дана му је умро и зет др Марић лекар, а сад у борби са епидемијом срушио се и он, глава и хранилац породице.”

Већ у сутрашњем броју овог листа објављена је и породична читуља у којој пише: „Др Селимир Ђорђевић, окр. физикус у Ваљеву, до крајности нежан син, до крајности нежан брат, испустио је своју душу 6. фебруара 1915. године у 4 сата и 30 минута по подне у Ваљевској болници. И он је пао као жртва своје дужности, која му је била јеванђеље кроз цео његов живот; пао је исто онако као и његов млађи брат Драгутин Цета Ђорђевић, пешадијски мајор прошле године на Гучеву, на коти 708...”

О др Ђорђевићу у листу „Балкан”⁶² М. Н. Богићевић је објавио следећи текст: „Хоћу да припалим свећу сећања, на један рано преминули живот на једну добру, племениту и благородну душу, да дигнем крајичак завесе заборава, који покрива, чувеног по доброту, свести и љубави, једног ретког човека поч. др Селимира Ђорђевића из Ваљева”. Текст се завршава апелом да се на „видан еклатантан начин да изрази љубави и благородности према др Селимиру Ђорђевићу”.

Београдска „Самоуправа”, у броју од 25. фебруара 1915. године, пише о др Ђорђевићу и ово: „То је био добар човек. Тако ће рећи сви његови познаници. Он је био скроман, вредан и савестан лекар. То ће рећи сви његови многобројни пацијенти. Он је био племенита душа, лепе интелигенције, чврста карактера, искрен друг и поуздан пријатељ. То ће са уздахом искреног бола и топла саучешћа рећи сви његови суграђани међу којима је живео, радио и другима добро чинио.”

62 М. Н. Богићевић: *Једна незаборавна усјомена*, „Балкан” бр. 897, Београд 1915.

„Радничке новине”⁶³, у броју 54. за 1915. годину, истичу: „Др Селимир је био један од оног малог броја наших лекара који пре свега знају само своју дужност. У ниске, мемљиве избице сиромашаке, разбацане по периферији вароши, улазио је исто тако радо као и у богато намештене салоне газдаша ваљевских. Трчао је са једног краја вароши на други и није знао за одмор. Као управник четири ваљевске болнице радио је до посртања. Свуда је он морао стићи и све прегледати, контролисати. Никада није имао ни толико времена да се честито прихвати и одмори и пред оваквим истинским напорним радом морали су се постидети сви они „дворски” и „јакко учени” лекари. Његово силно пожртвовање ишло је до фанатизма, коме хиљаде имају захвалити што и даље гамижу овом земљом. Савестан и ретко поштен рад учинили су га најпопуларнијим човеком у Ваљеву”.

Поводом смрти др Селимира Ђорђевића његовој породици стигли су бројни телеграми саучешћа. Легендарни српски војвода и непоновљиви стратег – војвода Живојин Мишић у обраћању његовој мајци написао је:

Поштована ђосићо,

Молим Вас да верујете да сам изненађен вешћу о смрти Вашеџ милоџ сина и нашеџ јединственоџ, савесноџ и неуморноџ лекара доктора Селимира, који је са необичном савесношћу и са самопрежореванем јурио у помоћ свима који беху њали у чељустии заразе. Молим Вас, њоштована ђосићо, ушешити се њом сираином судбином која Вас је задесила и верујте да смрти њоч. др Селимира ојлакују и жале сви који су и само чули за његово име, јер је живоџ свој заложиио за сѡас своџа народа и војске, које је волео жаром целокујиноџ своџ бића.

Нека му милостиви Боџ њодари њошћуно заслужено Рајско насеље.

*С особииим њошћовањем
Живојин Мишић,
војвода”.*⁶⁴

63 Н. Н.: *Под рајном косом*, „Радничке новине” бр. 54, Ниш, од фебруара 1915. године.

64 Велибор Берко Савић: *Војвода Живојин Мишић – Сјоменица*, Ваљево 1989, стр. 223 и 224.

Лекари града Ваљева објавили су у плакатима, штампаним у штампарији Димитрија А. Славуја, његову смрт следећим речима.

„И на Окружној болници и на Начелству вију се данас црне заставе. Умро је др Селимир!... Умро је од пегавог тифуса!... Какав је губитак за Ваљево смрт овог племенитог човека и великог лекара – то не зна само Ваљево, то зна Србија. Велики покојниче! Ти си нам био пример, како се ради за земљу. Ти си нам и пример како се за земљу умире! Лака ти српска земља.... Лекари града Ваљева, 7. II 1915. год.”

Друга посмртна листа одштампана је и обелодањена 15. марта 1915. године. На њој су исписана имена др Селимира Ђорђевића физикуса округа ваљевског, др Димитрија Марића, физикуса округа косовског (зета др Селимирова) и Драгутина Ц. Ђорђевића (брата Селимировог). Она је штампана поводом њиховог парастоса одржаног у Јагодини.

Десетак и више година касније

Ни деценијама касније др Селимир Ђорђевић у Ваљево, па и у Србији, није заборављен. О њему се и даље говори и пише. На први поглед рекло би се и доста. Међутим, ако се пажљивије прочитају па и анализирају објављени текстови лако ће се уочити да се најчешће понављају већ познати детаљи из његовог живота и рада. Ипак, издвајамо неколико нових детаља објављених у нашој штампи.

Десет година касније београдски дневни лист „Политика”, у свом броју од 26. фебруара 1925. године, објавио је текст Др Чед. М. Михаиловића под насловом „Десетогодишњица лекарског помора у Великом Рату”. У њему дословно пише: „Дуго би било све их наређати, али нам је срцу драго помислити на једног од њих, који је као њихов представник, оличавао савесност и преданост тешкој лекарској служби добротом свога срца и својом способношћу. Какав је био др Селимир Ђорђевић”. Истовремено је саопштио: „Племенитим и милосрдним својим неуморним радом стекао је др Селимир љубав Ваљеваца, те су решили да му подигну надгробни споменик”.

Три године касније, учитељ Живорад Нешовић, у „Гласу Ваљева” подсећа шта је све др Селимир Ђорђевић радио и урадио службујући у Ваљеву. Потом са горчином констатује да су се Ваљевци омиљеном лекару одужили тиме што су једну забачену и једнострану улицицу, са свега неколико кућа, чијом другом страном иде поток Љубостиња, „којом је за време рата идући у касарну Петог пука, др Селимир буквално посртао” – назвали Шеталиштем др Селимира Ђорђевића.

Историчар старог Ваљева Рад. М. Драшковић у овдашњем недељнику „Напред”, од 22. јануара 1965. године, такође је посетио на неке детаље из његове биографије и констатовао да је др Селимир Ђорђевић управник Окружне болнице у Ваљеву био један од најпоштованијих људи у Ваљеву свога времена. Због тога је, по његовим речима, Селимоирова смрт фебруара 1915. године болно одјекнула у јавности.

У својој рукописној заоставштини др Миливоје Миленковић, некада и сам очни лекар у Ваљеву, поред осталог оставио је и биографију др Селимира Ђорђевића коју је сачинио 1965. године. Тамо поред осталог пише: „Успомена на њега живи и данас у граду који није успео за педесет година да том човеку, оличењу доброте и пожртвовања, подигне споменик захвалности. Парадоксално, зар не?” Даље др Миленковић пише и ово: „...био је скроман и неуочљив у животу, ненаметљив и повучен, приступачан и уздржљив и трагови те племенитости и доброте и данас живе у граду Ваљеву, где не угасле успомене на др Селимира и данас живе, као какав величанствени споменик, иако споменика нигде нема”⁶⁵.

Почасти

За своју предану службу покојни др Селимир Ђорђевић био је одликован орденом Светог Саве III степена, Таковским крстом IV степена, Медаљом за ревносну службу и Орденом Црвеног Крста⁶⁶.

65 Драгољуб Дивљановић: *Лекари йомрли...*, Београд 1985, стр. 76 и 77.

66 Др Војислав Суботић: *Поменик...*, Београд 1922, стр. 32.

На простору где је било Баирско гробље 1960. године подигнут је Споменик борцима револуције и народноослободилачког рата у лику народног хероја Стевана Филиповића под вешалима, са спомен парком. На том простору остала су још само два спомен-обележја⁶⁷. Једно је подигнуто америчком лекару јеврејског порекла др Самјуелу Куку, који је одбио да убризга себи последњу вакцину и спаси живот већ је то учинио српском војнику. Друго обележје је скроман и једноставан споменик, који и сада стоји у сенци борова, и на њему једноставно пише „Доктор Селимир Ђорђевић”, а поред његовог имена утиснуто је и „мајка Софија”. Овај необичан споменик симболизује личност др Селимира Ђорђевића, његову снагу воље, скромност и једноставност, а уклесано име његове мајке као да сведочи о његовом првом учитељу који га је учио о љубави према човеку и својој домовини.

Племенитим и милосрдним својим радом стекао је др Селимир љубав Ваљеваца а тако је било свуда где је живео и радио. Да се његово дело високо цени и поштује у граду на Колубари говори негововање традиција на њега. Пре свега да је сачуван његов гроб и надгробни споменик на Баиру иако је Баирско гробље измештено. Она улица што води од Душанове до Синђелићеве улице (или Улице војводе Мишића) покрај Љубостиње и даље носи његово име и презиме. Испред управне зграде Здравственог центра (двориште некадашње Школске поликлинике) у Ваљеву налази се његова спомен-биста⁶⁸, рад Николе Јанковића, познатог академског вајара из Београда. Њу је изгледа поклонила докторова породица, којој припада и академик Љубица Марић.

Поводом педесетогодишњице смрти др Селимира Ђорђевића у Ваљеву је боравила његова сестричина – композитор Љубица Марић. Донела је на поклон Народном музеју делове народне ношње коју је др Селимир Ђорђевић купио на Косову. Том приликом посетила је на Баиру гроб у коме је сахрањени др Селимир

67 Милча Мадић: *Ваљевска варошка (џрадска) џробља*, „Гласник” МИАВ бр. 39, Ваљево 2005.

68 Пре неку годину та биста др Селимира Ђорђевића била „скинута” са постамента и склоњена али је, брзом и успешном интервенцијом надлежних органа, пронађена и враћена на своје место.

Ђорђевић, његов брат Драгутин (погинуо 1914. на Гучеву) и њихова мајка⁶⁹.

При Средњој медицинској школи у Ваљевоу, на заједничкој седници Радне заједнице и Наставничког већа школе, коме су присуствовали и представници свих ученичких органа, организација и секција, одржаној 31. маја 1968. године, донета је одлука да се оснује Фонд „Др Селимир Ђорђевић” са циљем да чува успомену на његов лик и пожртвован рад. Иницијативу за његово оснивање покренула је његова сестричина Љубица Марић, која је и приложила милион динара добијених уз Седмојулску награду, за његов рад.

У складу са чланом 24. Закона о задужбинама, фондацијама и фондовима овај фонд је регистрован код Министарства културе Републике Србије, под бројем 022-2176/91-09, од 10. октобра 1991. године. Средствима фонда располаже Одбор састављен од шест чланова, у који по три члана делегирају Савет школе и Школска заједница ученика. Чланови тог одбора бирају се на две године. Поред оснивачког прилога, приходе фонда чине: нова улагање оснивача, средства наплаћена издавањем дупликата сведочанства, диплома, уверења, потврда, завештања и добровољних прилога појединаца, предузећа, радних и друштвених организација, прихода од организовања приредби, културних и јавних манифестација, уписнине ученика. Средства фонда се воде на редовном жиро-рачуноу школе, на посебном конту и не улазе у укупан приход школе а троше се за помоћ сиромашним ученицима ради набавке школског материјала (књига, свески и другог прибора), лечења и опоравак ученика⁷⁰. Ученицима који у току четворогодишњег школовања у овој школи, постигну одличан успех, додељује се награда у висини од 50 до 100% износа цене матурске стручне екскурзије⁷¹. Одбор Фонда о свом целокупном раду, активностима и финансијском пословању подноси извештај Савету школе.

69 Радован М. Драшковић: *Педесет година од смрти др Селимира Ђорђевића*, „Напред” бр. 836, Ваљево, од 22. јануара 1965, стр. 7.

70 Решење Министарства културе Републике Србије, бр. 022-2176/91-09, од 10. октобра 1991. године.

71 Из архиве Средње медицинске школе у Ваљевоу.

У овој школи налази се и витрина у којој се поред осталих чувају предмети који су припадали др Ђорђевићу и документа који верно одсликавају његов живот и рад. Његов портрет се налази у Музеју Српског лекарског друштва у Београду. Треба погледати само тај портрет или какву његову другу фотографију и уверити се како са њих зрачи апостолски смешак, оличење доброте и самарићанства. Управо, такав је био др Селимир Ђорђевић скроман и неуочљив у животу, ненаметљив и повучен, приступачан а суздран, предан до крајности свом позиву.

Резиме

Шестог фебруара 1915. године у Ваљеву умро је др Селимир Ђорђевић, до рата окружни физикус у Ваљеву. Мада је живео само 48 година много је урадио на развоју и унапређењу здравствене службе у ваљевском крају. Поред тога видно се ангажовао и у јавном животу града на Колубари. Учествовао је у оба балканска и Првом светском рату а умро је лечећи оболеле и рањене с највећим пожртвовањем. Многе новине широм Србије објавиле су вест о његовој смрти.

Селимир Ђорђевић родио се 4. маја 1866. године у Пожаревцу, у бројној и угледној грађанској породици. Основну школу завршио је у месту рођења а гимназију у Београду. Студирао је две године филозофију на Великој школи у Београду а завршио медицинске студије у Паризу, где је и специјализирао гинекологију и акушерство. Пре доласка у Ваљево службовао је у Голупцу, Београду, Параћину, Смедереву, Књажевцу и Јагодини. Свуда где је радио оставио је лепе успомене о себи.

Мада је имао дара и за науку овај врли и племенити лекар, на жалост није оставио дубљи траг у науци, али је имао врло успешну каријеру у струци, где је остављао комад по комад свога хуманог срца својим пацијентима. За свој предани рад заслужио је и добио највиша признања.

Неугасле успомене на др Селимира Ђорђевића живе као величанствени споменик – светионик, али и добар путоказ садашњим и будућим генерацијама на славне претке.

Summary

Dr Selimir Djordjević died on February 6, year 1915, in Valjevo. Dr Djordjević was a county psician in Valjevo until the War. Although he was only 48 years old when he died, in his lifetime he contributed a great deal to development and improvement of health service in Valjevo county. He was also engaged in public life of the town on the bank of river Kolubara. He was active in both Balkan Wars and in World War I and he died while treating the ill and wounded ones with great devotion. Many news papers all over Serbia reported on his death.

Selimir Djordjević was born on May 4, year 1866 in Požarevac, in big and respectful family from town. He finished his elementary school in Požarevac, and gimnasium in Belgrade. For two years he studied philosophy in Great school of Belgrade, and his medical studies he finished abroad - in Paris, where he was specialized in gynaecology and obstretics. Before his arrival in Valjevo, he worked in Golubac, Belgrade, Paraćin, Smederevo, Knjaževac and Jagodina. Local people, in every one of these places, have only good memories of him.

Although he also had a gift for science, this virtuous and noble doctor, unfortunately, did not leave his mark in science. However, he did have a succesfull career in the scope of his profession and he gave to every one of his patients a piece of his heart. He deserved and won highest recognition for his devoted work.

Vivid memories of dr Selimir Djordjević last as a magnificent monument - beacon, and also they are a good place for present and future generations to start learning about their eminent ancestors.